

ŽIVOT NA VENKOVĚ = SPOKOJENOST ČI ROZČAROVÁNÍ?

THE LIFE IN THE COUNTRY = SATISFACTION OR DISILLUSION?

Lenka Ježdíková

Anotace:

Mnohé venkovské obce se v současné době potýkají s celou řadou problémů. Obecně je venkov charakterizován vyšší nezaměstnaností, nízkými příjmy, nedostatečnou občanskou vybaveností a v neposlední řadě také špatnou dostupností do okolních měst a větších obcí. Tyto problémy současného venkova si všichni uvědomujeme a víme, že existují. Jak je ale opravdu vnímají ti, kteří v tomto prostředí trvale žijí? Jsou zde spokojení i přes zřejmě neustále se prohlubující rozdíly mezi kvalitou života na venkově a ve městě, nebo by raději volili život, který není s venkovem spjatý?

Cílem tohoto příspěvku je poodhalit odpovědi na výše zmíněné otázky, což může pomoci těm, kteří nejsou lhostejní k osudu českého venkova a mají snahu porozumět procesům, které zde v současné době probíhají.

Klíčová slova:

venkov, mladí lidé, senioři, pocíťované nedostatky, spokojenost/nespokojenost

Summary:

Many rural municipalities currently have to deal with a number of problems. Rural areas in general have higher unemployment rate, lower incomes, insufficient household equipment and last but not least unsatisfactory transportation connection with surrounding towns and bigger villages. People are generally aware of all these problems of today's countryside. But how do the people who permanently live in these areas perceive the problems and conditions? Are they content regardless the deepening difference between the quality of life in rural areas and in towns? Or would they rather live somewhere else?

The goal of this contribution is to seek the answers to above mentioned questions. This can help the people who are not indifferent to the fate of Czech countryside and are willing to understand the changes and processes, which are currently happening here.

Key words:

countryside, young people, seniors, drawbacks seen, content /discontent

ÚVOD

Venkovský svět, tedy svět založený na obdělávání půdy spojeném s usedlým způsobem života, je dnes již minulostí. V současné době již není vesnice pouze sídlištěm zemědělců využívajících okolní krajinu, ale především sídlištěm lidí žijících se mnoha dalšími profesemi. Způsob života na venkově se tedy mění a tradiční vztah k půdě slábne.

Jelikož dnes pracuje v zemědělství pouze malé procento mladých lidí (v našem výzkumu je to 8,3 % respondentů), je jisté, že stavět rozvoj venkova pouze na něm by bylo nesmyslné. Důkaz ostatně můžeme nalézt např. ve Francii, kde jsou přes dlouhodobé a masivní dotace do zemědělství rozsáhlé venkovské oblasti vylidněny a krajina opuštěna.

Život lidí na venkově je trochu odlišný od běžného života lidí ve velkoměstech; ať už se to týká nemožnosti dostat se někam za prací, ať už se to týká špatné dostupnosti k lékařům.

Složitější životní podmínky mají i děti a mládež, jestliže dojíždí do škol. Život na venkově je prostě trochu jiný (= „složitější?“) než městský život.

CÍL A METODIKA

Pro porozumění probíhajících změn na českém venkově je nutný soustavný sociologický výzkum, který by poskytl hlubší pohled do problémů venkova a zemědělství. Touto problematikou se již dlouhodoběji zabývá Sociologická laboratoř při Katedře humanitních věd na České zemědělské univerzitě. Ta také realizovala v první polovině roku 2004 další sociologický výzkum zaměřený na český venkov, jehož cílem bylo sledovat kvalitu života na českém venkově, tentokrát však s přihlédnutím ke dvěma cílovým skupinám:

a) mladým lidem žijících na venkově (18 – 29 let)

b) seniorům žijících na venkově (60 – 74 let).

Jelikož se jednalo o dvě rozdílné cílové skupiny, byly vytvořeny dvě varianty dotazníků.⁸⁹ Sběr dat, zajištěný agenturou STEM, s.r.o., proběhl na celém území ČR v obcích do 2 000 obyvatel.

V tomto článku pracuji především se souborem otázek, jejímž prostřednictvím jsme se snažili zjistit, jak respondenti hodnotí svůj život na venkově, tzn. zda jsou spokojeni s místem tj. vesnicí, kde žijí, či by dali raději přednost životu ve městě.

VÝSLEDKY A DISKUSE⁹⁰

Mladí a staří lidé, kteří v současné době žijí na venkově, říkají, že život je zde v porovnání se životem ve městě na jednu stranu bezpečnější, zdravější a méně nákladnější, na druhou stranu však složitější (viz tabulka č.1).

Tab. č. 1 : Jak hodnotí život na venkově respondenti (v %)

Život na venkově je ...	Určitě ano		Spíše ano		Spíše ne		Určitě ne	
	Junioři	Senioři	Junioři	Senioři	Junioři	Senioři	Junioři	Senioři
Snadnější	9,06	14,73	26,23	30,25	45,41	37,94	19,31	16,95
Nákladnější	11,05	10,82	27,83	22,95	47,54	50,85	13,45	14,73
Zdravější	63,25	70,8	33,42	26,47	3,06	2,35	0,27	0,26
Bezpečnější	35,15	36,64	50,73	49,93	11,72	10,43	2,13	2,61

Tato nesnadnost života na venkově pravděpodobně souvisí především s nezaměstnaností, nízkými příjmy, nedostatečnou občanskou vybaveností, špatnou dopravní dostupností do okolních měst a větších obcí, ale také absencí vědomí většinové části společnosti o významu venkovského osídlení pro fyzické a duševní zdraví společnosti. Někteří mladí lidé, především pak svobodní studující a svobodní zaměstnaní, jsou se svým životem v obci tak nespokojeni, že by byli ochotni se okamžitě, jakmile by se jim naskytla příležitost, odstěhovat. Jejich snem je žít v malém či větším městě nebo dokonce v Praze.

⁸⁹ Některé otázky byly shodné pro obě dvě cílové skupiny, některé mírně upravené či zcela specifické pouze pro danou skupinu.

⁹⁰ Publikováno in: Chmelová, L.: Uznávané hodnoty, plány do budoucna a pocit spokojenosti/nespokojenosti se životem na venkově, in: Majerová, V.: Český venkov 2004 – Život mladých a starých lidí, ČZU Praha, 2004, str. 135-146

POCIŤOVANÉ NEDOSTATKY PRAMENÍCÍ ZE ŽIVOTA NA VENKOVĚ

Zeptáme-li se mladých a starších lidí, zda pocítují na venkově nedostatek něčeho důležitého, co by ve městě získali snadno, dostaneme rozdílné odpovědi. Dotázaní „junioři“ se v tuto chvíli rozdělí na dvě velmi podobné skupiny: „určitě ano“ a „spíše ano“ odpovědělo 52,86 % respondentů; naopak k odpovědi „spíše ne“ a „určitě ne“ se přiklonilo 46,07 % respondentů. Bližším zkoumáním jsme dále zjistili, že míra spokojenosti/nespokojenosti je zřejmě podmíněna rodinným stavem respondenta, neboť především „svobodní“ (viz tabulka č. 2) mají pocit, že jim život na venkově upírá něco, co by naopak ve městě snadno získali. Výrazně je tato skutečnost patrná u cílové skupiny svobodní studující, neboť celých 65,98 % z nich se přiklonilo k odpovědi „určitě ano“ nebo „spíše ano“. Důvodem, proč tomu tak je, může být každodenní kontakt respondenta-„studenta“ s městem, neboť to je většinou místo, kde se školy nachází, či s ostatními mladými lidmi ve městě žijícími. V tuto chvíli pak při porovnání venkov-město vítězí město, neboť mladí lidé mají pocit, že ve městě se jim nabízí více možností. Podobný názor je možné očekávat také u svobodných-zaměstnaných/nezaměstnaných, neboť i zde počet nespokojenějších respondentů převažuje (viz tabulka č.2).

Tab. č. 2: Názory respondentů na otázku „Máte pocit, že na vesnici Vám schází něco důležitého, co byste snadno získal(a) ve městě?“ (v %)

Názor respondenta	Svobodný studující	Svobodný zaměstnaný	Svobodný nezaměstnaný	Ženatý/vdaná žijící s rodiči	Ženatý/vdaná žijící odděleně od rodičů
Určitě ano	30,61	21,48	23,81	15,34	19,72
Spíše ano	35,37	32,03	28,57	28,83	28,87
Spíše ne	27,21	35,16	26,19	37,42	37,32
Určitě ne	6,12	10,16	21,43	17,79	12,68
Neodpověděl/a	0,69	1,17	0,00	0,62	1,41
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Pokud jde o „seniory“, je situace zcela odlišná. Ti, kteří nepocítují nedostatek, jsou zastoupeni mnohem početněji (72,23 %) než ti, kterým něco chybí (26,99 %). Tato skutečnost je zřejmě dána jejich věkem, neboť v obcích, kde nyní žijí, prožili již mnoho let, jsou spjati s okolní krajinou a po jiném místě již ani netouží. Vybudovali si zde také určité sociální a rodinné zázemí, které je pro ně na sklonku života mnohem důležitější než „vymoženosti“ moderního města. Ani rozdělení respondentů-„seniorů“ do jednotlivých cílových skupin⁹¹ nepřineslo žádné nové poznatky – vždy převažují ti, kteří nepocítují, že by životem na venkově přicházeli o něco důležitého.

Jak již vyplynulo z našeho šetření, na venkově žijí lidé, kteří mají pocit, že život na vesnici jim upírá jisté věci, které by jim však město mohlo snadno „dát“. Co je tedy to, po čem venkovští lidé touží a co jim současná vesnice pravděpodobně nikdy nebude moci poskytnout, nedojde-li k obrácení větší pozornosti tímto směrem? Současné trendy spíše hrozí neustálým otevíráním nůžek mezi kvalitou života na venkově a v městských aglomeracích. Pokračování vývoje tímto směrem by tak nepříznivě ovlivnilo nejen schopnost údržby krajiny

⁹¹ - Osoba žijící sama, tj. bez partnera a odděleně od svých dětí či jiných příbuzných

- Osoba žijící bez partnera, ale se svými dětmi či jinými příbuznými

- Osoba žijící v současné době s partnerem/kou (mohou to být manželé, partneři), kteří žijí odděleně od svých dětí či jiných příbuzných

- Osoba žijící v současné době s partnerem/kou (mohou to být manželé, partneři), kteří žijí ve stejném době se svými dětmi či jinými příbuznými

a její vzhled, ale také nespokojenost a napětí ve společnosti. V neposlední řadě by přinesl i problémy kvality života ve městě způsobené příliš rychlou migrací obyvatel.

Podle výsledků šetření se na nespokojenosti mladých lidí nejvíce podílí absence kultury. Tento poznatek vyplývá nejen z odpovědí všech respondentů, ale i z odpovědí respondentů rozdělených podle jednotlivých cílových⁹² skupin⁹³. Nejedná se o nijak zvlášť překvapující zjištění, neboť pro tento věk, tj. 18 – 29 let, je typické scházení se s přáteli a „užívání si života“. Na venkově jsou však možnosti pro takovýto způsob života velmi omezené, neboť většinou je zde pouze velmi málo příležitostí pro kulturní vyžití (občanská vybavenost venkovských obcí byla podrobně rozebrána ve sborníku Český venkov 2003 - Situace před vstupem do EU).⁹⁴ Dnešní mladí lidé však touží po mnohem pestřejší nabídce kulturního vyžití, jako jsou divadla, koncerty, kluby, výstavy apod. a tak jim nezbyvá, pokud chtějí svůj volný čas trávit podle svých představ, než dojíždět do měst.

Nespokojenost respondentů-„juniorů“ dále pramení z nedostatku pracovních příležitostí. Je velmi nepravděpodobné, že by na tuto skutečnost dotázaní nepoukázali, neboť situace na pracovním trhu na venkově je velmi alarmující. Nově vznikajících míst je poskrovnu a mladí lidé, především pak ti, kteří ještě nemají vlastní rodinu, jsou nuceni se poohlédnout po pracovním místě ve vzdálenějších městech. Odchod mladých lidí z venkova je pak nevyhnutelný, neboť vzdálenost nového pracoviště ve většině případech znamená také stěhování se za touto prací.

Dotázaní dále upozorňují na špatnou dostupnost obchodů a služeb, neuspokojivou dopravní obslužnost, malý či nulový počet společenských akcí (tanečních zábav), a v neposlední řadě také na nedostatečné sportovní vyžití (v obcích nejsou hřiště, koupaliště,...apod.). Současný způsob života na venkově by se v podstatě dal vyjádřit slovy jednoho z respondentů: „Je zde moc klidu. Schází mi zde více moderních trendů života.“

A jaký mají na tuto problematiku názor senioři? Co oni postrádají na venkově a co by jim město mohlo snadno dát? Než však přistoupíme k vlastní interpretaci výsledků šetření, je třeba si položit otázku, co vlastně „senioři“ považují ve svém životě za důležité, neboť to nám pomůže lépe pochopit odpovědi respondentů-„seniorů“. Tak v první řadě je pro kvalitu života ve stáří rozhodující zdravotní stav. Zdraví či naopak nemoc bude vždy výrazně determinovat způsob prožívání života v pokročilejším věku, v zásadě ovlivní všechny každodenní činnosti seniorů. Ve vyšším věku, především však v důsledku nemoci, dochází ke snížení soběstačnosti, která může vést až k bezmocnosti vyžadující soustavnou pomoc druhé osoby či dlouhodobou institucionalizaci. To vše pak v podstatě snižuje kvalitu života starého člověka. Je obecně známo, že starší lidé jsou největšími spotřebiteli zdravotní péče. Převážná většina menších venkovských obcí však nemá ve své občanské vybavenosti žádného praktického lékaře. Situace začíná být příznivější až v obcích nad 500 obyvatel (občanská vybavenost venkovských obcí byla podrobně rozebrána ve sborníku Český venkov 2003 - Situace před vstupem do EU).⁹⁵ Specializovaní lékaři jsou však pouze ve městech. Většina starších lidí tedy musí za lékařskou péčí dojíždět. Tato skutečnost je zřejmá i z výsledků našeho šetření,

⁹² - Svobodný(á) žijící ve stejném domě/bytě s rodiči – studující

- Svobodný(á) žijící ve stejném domě/bytě s rodiči – zaměstnaný(á) nebo podnikající

- Svobodný(á) žijící ve stejném domě/bytě s rodiči – nezaměstnaný(á)

- Ženatý/vdaná (nebo partnerská nesezdaná dvojice) s nejstarším dítětem do 6 let žijící v domě/bytě s rodiči

- Ženatý/vdaná (nebo partnerská nesezdaná dvojice) s nejstarším dítětem do 6 let žijící odděleně od rodičů

⁹³ Diferenciace jednak mezi jednotlivými cílovými skupinami a jednak mezi cílovými skupinami a celkovým počtem respondentů nejsou patrné ani v ostatních případech nespokojenosti respondentů-juniorů, a tudíž tento fakt již nebudeme dále zdůrazňovat.

⁹⁴ Chmelová, L.: Občanská vybavenost venkovských obcí, in: Majerová, V.: Český venkov 2003 – Situace před vstupem do EU, ČZU Praha, 2003, str. 124-128

⁹⁵ Chmelová, L.: Občanská vybavenost venkovských obcí, in: Majerová, V. a kol.: Český venkov 2003 - Situace před vstupem do EU, ČZU, Praha, 2004, str. 124 - 128

neboť nejvíce respondentů-„seniorů“ uvedlo, že jim v jejich obci chybí zdravotní péče. „Senioři“ dále velmi často poukazují na špatnou dostupnost obchodů a služeb.

Obdobně jako v případě respondentů-„juniorů“, je nedostatkem života na venkově kritizovaným ze strany seniorů také „kultura“. V žádném případě si není možné myslet, že kulturní vyžití chybí pouze mladým. Také starší lidé mají chuť účastnit se společenského života. Bohužel pro ně je situace podstatně složitější vzhledem k tomu, že v obcích (především pak v těch malých), jak již bylo výše uvedeno, je kulturní život minimální a oni jsou tak ve většině případech závislí na ostatních lidech, zda jim umožní dostat se do měst či větších obcí. Tato závislost může být dána jednak omezenou pohyblivostí starých lidí a jednak tím, zda starší lidé mají či nemají auto, neboť to zpravidla umožňuje na venkově pohyb dle vlastního přání.

Mezi ostatními uváděnými prvky, které starší občané na vesnici postrádají, můžeme ještě zmínit klub důchodců, pracovní příležitosti, dopravní obslužnost, sportovní vyžití, přátele, vyšší životní úroveň,...atd.

ZÁVĚR

Obecně lze říci, že mladí a starí lidé jsou na venkově poměrně spokojeni. Bohužel se však stále více rozvírají „ramena nůžek“ mezi kvalitou života na venkově a ve městě, což již má, ale do budoucna bude mít ještě větší dopad především na život v malých a středních venkovských obcích. Již dnes by byli někteří mladí lidé, především pak ti, kteří zde nemají vlastní rodinu, ochotni se odstěhovat z venkova, kdyby se jim naskytla vhodná příležitost. Mladí lidé jsou tedy již ochotni vyměnit zázemí rodné vesnice za „cizí město“, kde si musí budovat zázemí nové.

Literatura

- Tuček, Milan a kol.: Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí, SLON, Praha, 2003
Frič, Pavol a kol.: Češi na cestě za svojí budoucností, Centrum pro sociální a ekonomické strategie, G plus G, s.r.o., Praha, 2003
Chmelová, L.: Občanská vybavenost venkovských obcí, in: Majerová, V.: Český venkov 2003 – Situace před vstupem do EU, ČZU Praha, 2003
Chmelová, L.: Uznávané hodnoty, plány do budoucna a pocit spokojenosti/nespokojenosti se životem na venkově, in: Majerová, V.: Český venkov 2004 – Život mladých a starých lidí, ČZU Praha, 2004

Adresa autora:

Lenka Ježdíková, DiS., Sociologická laboratoř, KHV, ČZU, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 – Suchdol, Česká republika, email: chmelova@pef.czu.cz